

**Сабріна Якубова**

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Львівського національного університету імені Івана Франка*

### **СВІДЧЕННЯ МАРІУПОЛЯ: ПАМ'ЯТЬ КРІЗЬ ЖУРНАЛІСТИКУ**

*Розкрито особливості документування облоги Маріуполя в сучасній журналістиці на основі документальних фільмів «20 днів у Маріуполі», «Маріуполь: Вибратися з пекла», а також щоденників і свідчень очевидців, опублікованих у медіа. Проаналізовано мультимедійні й трансмедійні засоби та роль особистого досвіду у відтворенні подій війни. Визначено значення журналістики як інструменту фіксації воєнних злочинів і збереження колективної пам'яті.*

**Ключові слова:** *Маріуполь, мультимедіа, трансмедіа, «20 днів у Маріуполі», «Маріуполь: вибратися з пекла», «Голоси війни», документальна журналістика.*

Маріуполь тримався 86 днів – з 24 лютого 2022 по 21 травня 2022 року. І з кожним днем надія місцевих мешканців вибратися з пекла згасала. 2 березня 2022 року стало днем, коли Росія відрізала нас від іншого світу та влаштувала гуманітарну катастрофу. Тоді ми ще мали надію, що електропостачання полагождать якнайшвидше. Але вже через тиждень російські війська виманили людей готувати на вулиці через відключення газу. Разом із цивілізацією зник як і відлік часу, так і облік людських втрат. За звуком вибухів люди навчилися визначати, які війська стріляють - українські чи ворожі. Вже до середини березня велися активні вуличні бої і проїжджали російські танки, — не було жодного не пошкодженого будинку. Після середини березня ночувати в квартирах стало ще небезпечніше через шальні кулі.

Документальний фільм «20 днів у Маріуполі» [1] Мстислава Чернова, Євгенія Малолетки і Василиси Степаненко став справжнім доказом російських злочинів. Чернов і Малолетка приїхали в місто від *Associated Press* з професійними камерами, що згодом дозволило їм зробити якісні мультимедійні матеріали. «20 днів у Маріуполі» поєднує багато фото і відео з лікарень і, відповідно, важкі кадри людських смертей. [9] Опитування громадян, лікарів, військових і пожежників створює повноцінну картину жаху. З часів Другої світової війни змінилися не самі війни, але більше можливостей документування.

Євгеній Малолєтка цього року видав книгу «Облога Маріуполя», у якій зібрав шокуючі фото з початку війни та поділився власним важким досвідом військового журналіста. [12]

Закадровий голос Мстислава Чернова, музика і навіть звукові ефекти не можуть повністю передати біль та горе в облозі. Це той самий випадок, коли в реальності було ще страшніше, адже неможливо повністю передати всі події та втрати. Облога Маріуполя мала свій характерний звук: протяг від розбитих вікон змішувався з пострілами куль, артилерії та палаючих будинків. У жодній хоррор-грі не можна таке почути. Запах немитих тіл не відчувався, натомість у горлі надовго осів підвальний пил. Великим подарунком був сніг на 8 березня, адже можна було позбутися запаху туалетних відходів. На небі стали помітні зірки без світлового забруднення та викидів навечно зупинених чотирьох заводів.

Ми ніколи не дізнаємося, скільки мешканців померло через холод, голод, хвороби. Люди на апаратах життєзабезпечення та з інвалідністю були майже приречені. Через декілька днів після початку гуманітарної катастрофи виникли мародерства: аптеки були одразу розграбовані. Деякі продавці відганяли грабіжників, ще не знаючи, що всі речі з великою вірогідністю згорять. Поліцейський не відганяв натовп від продуктового, а слідкував, щоб щось дісталось жінкам і дітям. Опинитися під завалами означало смертельний вирок, а в одному під'їзді могло згоріти до 10 людей. Серед людей похилого віку багато померло через зупинку серця. На початку квітня в моменти відносного затишшя артилерії все одно був великий ризик отримати кулю в лоб при виході з підвалу. Найбільшою цінністю були сірники, вода, ліхтарики, хліб, а гроші майже повністю втратили своє значення. Замість них обмінювалися цигарками, а в кого не було — курили чай. Ціна виживання залежала від того, скільки запасів вдалося зробити під час рейдів магазинів. Але найбільшу цінність мала згуртованість сусідів. У «20 днів у Маріуполі» прозвучала дуже зворушлива цитата: «Війна робить добрих людей ще добрішими, а злих — ще жорстокішими». Спільна трагедія створювала в основному доброту та турботу до ближнього: раніше ненависний сусід ділився їжею, випадковий перехожий лагодив візок, дядько в підвалі нікого не випускав під час активних обстрілів. Люди не дозволяли навколишній анархії повністю поглинути їх.

Одного разу під час світломаскування російські солдати все ж знайшли наш підвал. Жінка на руках із дитиною плакала, думаючи, що це може стати кінцем для нас всіх. Днем окупанти вдавали з себе визволителів і очікували аплодисментів за скибки хліба, а вночі п'яні погрожували кинути гранату.

Чимало таких історій були описані в щоденниках маріупольців. Електронний музей «Голоси війни» фонду Ріната Ахметова зберіг історії Катерини Савенко, 8-річного хлопчика Єгора, мешканки Наталі та

журналістки Надії Сухорукової. Катерина Савенко загинула в агонії 4 квітня. Вона просила передати свої записи для свідчення, якщо раптом з нею щось трапиться. Станом на 2026 рік її щоденник [4] був перекладений п'ятьма мовами, а до друку готується книга. Її свідчення стали основою першого епізоду аудіосеріалу *Polskie Radio*, у якому історія жінки розкривається з іншого погляду через спогади рідних. У Музеї Другої світової війни в Гданську на мультимедійній виставці в березні 2026 року щоденник Катерини Савенко можна було знайти серед інших меморіальних експонатів [3].

Восьмирічний Єгор разом із родиною отримав поранення після того, як російські війська відкрили по них вогонь. На щастя, їм вдалося виїхати з окупації на 100-й день. Хлопчик описував смерть бабусі, собак, людей зі зброєю та інші жахіття війни. [11]

Команда громадської організації «Землячки» разом із українськими художниками, режисерами, аніматорами та музикантами створила анімаційний серіал «Військові хроніки мирного жителя» [2] за щоденником місцевої мешканки Наталі, яка перебувала три тижні в окупації разом із сім'єю.

Журналістка Надія Сухорукова активно просуває свій власний досвід. Її книга «Маріуполь. Невтрачена надія», заснована на щоденнику [13], вийшла 2023 року. Художник-графік маріуполець Данило Немировський створив для неї ілюстрації. Журналістка стала героїнею двох документальних фільмів «Маріуполь. Невтрачена надія» [7] від NV та «Маріуполь: Вибратися з пекла» від BBC. [8]

У «Маріуполь: Вибратися з пекла» була також запрошена маріупольська телеведуча Алевтина Швецова. Вона все життя прожила в Маріуполі, любила це місто, вивчала його культуру та місця. Під час облоги вона ховалася в підвалі разом із сином та чоловіком з його батьками. Комікс «Дорога з пекла і назад» [5], присвячений родині Алевтини Швецової та їх виїзду з окупації. Графічну історію створили Володимир Кузнецов та Наталя Тарасенко за підтримки *European Endowment for Democracy*. Журналістка ризикнула своїм життям, щоб ще раз повернутися в Маріуполь забрати батьків та 12-річного брата. На щастя, їй це вдалося. Наразі Алевтина Швецова мешкає у Львові. Вона є амбасадоркою Маріуполя, координаторкою культурних проєктів у команді «Місто Марії» [10]. «Вижити в Маріуполі — випадковість. Якщо ти виграв цю «лотерею», то маєш розповідати про місце, щоб воно жило в серцях людей. І не тільки про Маріуполь», — вважає журналістка.

У «Маріуполь: вибратися з пекла» розповідається, як з початку повномасштабного вторгнення подружжя лікарів Оксана і Кирило Кирсанови ризикували день і ніч за почуттям обов'язку. Маріупольських лікарів ніхто не зобов'язував працювати, проте вони знали, що вся довіра і остання надія поранених — на них.

Оксана згадує найважчий день за всю війну — 9 березня, коли росіяни скинули авіабомбу на пологовий будинок. До лікарні прибуло багато постраждалих, серед яких була вагітна жінка з несумісною для життя травмою живота. Як її везуть, зняли журналісти в «20 днів у Маріуполі» за дорученням *Associated Press*. Вони дуже сподівалися, що жінка виживе. На превеликий жаль, її загорнули в чорний пакет разом із дитиною. Авіаудари по пологовому будинку і драмтеатру стали найбільш масштабними трагедіями за всю облогу Маріуполя.

До драмтеатру ще з першого дня війни приїхало багато людей. Ми жили навпроти нього, але вирішили спускатися в свій підвал з квартири, бо так зручніше і не було ще сильних обстрілів. У ніч на 16 березня ми спали у підвалі. У той день від невідомої долі нас врятувало два рішення — не переселятися до драмтеатру і не йти по воду в той самий час, коли скинули авіабомбу. Будинок задрижав, нас оглушило, а на вулиці піднявся пил. Лише згодом ми зрозуміли, що це був удар, унаслідок якого горить драмтеатр і сусідній під'їзд. Саме в той день довелося перейти до приміщення колишньої котельні з 90 людьми, адже в нашому були тільки ми, і якби він згорів чи його завалило, то ніхто б не прийшов на допомогу.

У той день всередині приміщення разом із дружиною був і актор Маріупольського театру Сергій Забогонський. Він також ділиться своїми травмуючими спогадами [6] в документальному фільмі «Маріуполь: Вибратися з пекла». Актор у 2023 році ще більш детально розповів про момент удару по театру для Суспільного з нагоди річниці трагедії. Значущим свідченням стало те, що в драмтеатрі не переховувалися військові, відповідно фізично не могли замінювати будівлю, як стверджувала російська пропаганда.

Минуло чотири роки. Ті, хто вижив, змогли влаштувати нове життя. Але маріупольці ніколи не забудуть про рідне місто. На жаль, його свідомість померла і наразі ми бачимо лише оболонку, якою керує «паразит». Завдяки виставам, проєктам, музеям, документальним фільмам та організаціям ми можемо зберегти останню свідомість міста Марії разом із пам'яттю про трагічно померлих.

### Список використаних джерел

1. 20 Days in Mariupol. URL: <https://www.netflix.com/ua-en/title/81771289?preventIntent=true>
2. «Військові хроніки мирного жителя». URL: <https://www.youtube.com/channel/UCq7OvbAn-KNy6xPWQNz5bKw>
3. «Голос загиблої українки з Маріуполя звучить у Європі: щоденник Катерини Савенко читають у Гданську» URL: [https://www.instagram.com/p/DVgSziKCNG3/?img\\_index=6&igsh=MjZpZnZyMHRoMzd5](https://www.instagram.com/p/DVgSziKCNG3/?img_index=6&igsh=MjZpZnZyMHRoMzd5)

4. Голоси вбитих. Щоденник війни Катерини Савенко з Маріуполя URL: <https://civilvoicesmuseum.org/stories/golosi-vbitih-shodennik-vijni-katerini-savenko-z-mariupolya+>

5. Дорога з пекла і назад URL: <https://inker.world/doroga-z-pekla-i-nazad/?v=5269f4d75f5b>

6. «Звук літака. Лунає свист. Чоловік поряд закриває мене собою» — історії свідків бомбардування маріупольського Драмтеатру. URL: <https://suspilne.media/282277-zvuk-litaka-lunae-svist-colovik-porad-zakrivae-mene-sobou-istorii-svidkiv-bombarduvanna-mariupolskogo-dramteatru/>

7. Маріуполь. Невтрачена надія | Документальний фільм. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=q05wJtU6uEs>

8. «Ми переступали через трупи: історії тих, хто вибрався з Маріуполя». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MTqR3km7iJ8>

9. «Ми робили свою роботу і показали, як воно є насправді»: творці фільму «20 днів у Маріуполі» розповіли про зйомки в окупованому місті. URL: <https://espresso.tv/mi-robili-svoyu-robotu-i-pokazali-yak-vono-e-naspravdi-tvortsi-filmu-20-dniv-u-mariupoli-rozpovili-pro-zyomki-v-okupovanomu-misti>

10. Місто Марії URL: [https://www.instagram.com/misto\\_marii?igsh=NXZOYzN2Nmhodmw%3D](https://www.instagram.com/misto_marii?igsh=NXZOYzN2Nmhodmw%3D)

11. «На спині у малого був вирваний шматок м'яса»: історія родини хлопчика з Маріуполя, який вів щоденник під обстрілами URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/05/24/248774/>

12. Презентація книги Євгена Малолітки: свідчення облоги Маріуполя URL: [https://inlviv.in.ua/lviv/prezentatsiya-knygy-yevgena-malolyetky-svidchennya-oblogy-mariupolya#google\\_vignette](https://inlviv.in.ua/lviv/prezentatsiya-knygy-yevgena-malolyetky-svidchennya-oblogy-mariupolya#google_vignette)

13. Щоденник війни. «Я хочу назад, до Маріуполя. Я не попрощалася з ним» URL: <https://suspilne.media/donbas/221120-sodennik-vijni-a-hocu-nazad-do-mariupola-a-ne-poprosalasa-z-nim/>

**Науковий керівник:** Житарюк М.Г., кандидат філологічних наук, доктор наук із соціальних комунікацій, професор.